

UTLÅTANDE AV FÖRBUNDET FINLANDS
SVENSKA SYNSKADADE RF (FSS) OM
FÖRSLAG TILL LAG OM ÄNDRING AV 2 § I
LAGEN OM FUNKTIONSHINDERSERVICE

23.6.2025 Helsingfors

Diarienummer för begäran om utlåtande: VN/9727/2025
Sakkunniga: Anton Gärkman, Ulrika Krook

Innehållsförteckning

Inledande ställningstagande: FSS syn på utkastet till propositionen.....	2
Sammanfattande bedömning av problematiken kring att de specifika serviceformerna inte specificeras	4
FSS korta följande svar på frågorna i begäran om utlåtande (VN/9727/2025).....	7
FSS kritik och anmärkningar i mer utförlig detalj och omfattning	10
1. Huvudkritik mot lagförslaget: Bristande precision och konstitutionella problem ..	10
1.1. Obeaktade anmärkningar från Grundlagsutskottet (GrUU 44/2024)	10
1.2. Prioritering av livssituation framför livsskeden.....	12
2. Problematiken kring användningen av ålder och urholkning av rättsprinciper	14
2.1. Ålderns otillräcklighet och irrelevans som bedömningsgrund	14
2.2. Urholkning av rättsprinciper: RAI-bedömningen, "klientens fördel"	15
3. Kritik mot lagens syften och konsekvenser för tillämpningen	19
3.1. Ifrågasättande av regeringens motiveringar och missvisande bild av servicen	19
3.2. Konsekvenser för tillämpningen i välfärdsområdena	20
4. De kumulativa effekterna och det hotade skyddsnätet.....	22
4.1. Särskilda hot mot den svenskspråkiga servicen och språkliga rättigheter	23
5. Avslutande kommentar: risk för en diskrepans mellan lagens intentioner och dess praktiska tillämpning	24
6. Sammanfattning av kritik om ojämlikhet mellan personer och på regional skala ..	26
6.1. Samlad kritik från expertfältet: fragmentering, rättsosäkerhet och diskriminering.....	26
6.2. Systemisk och regional ojämlikhet som oundviklig följd	26
6.3 RAI, personaldimensionering och användning av tekniska lösningar i socialvården	27
6.4 gränsdragning mellan allmän och specialagstiftning och omorganiseringar i välfärdsområden.	27
6.5. Svårigheter att få funktionshinderservice för personer med betydlig funktionsnedsättning; de nya mellanfallarna.....	28
6.6 Socialarbetare, specialiserade socialarbetare och tvetydigheter i lagen.....	29
6.7 Grundlagsutskottets förutsättningar uppfylls inte.....	31
7. Ställningstagande	33

Utlåtande gällande förslag till lag om ändring av 2 § i lagen om funktionshindersservice (VN/9727/2025)

Inledande ställningstagande: FSS syn på utkastet till propositionen

I första hand stöder Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf (FSS) inte förslaget.

Vi anser att den nya funktionshindersservicelagen har gjort villkoren för att få service strängare och otydligare. För det första saknar detta lagförslag statistik eller omfattande data om lagens utfall och hurdana tolkningar som har gjorts i olika välfärdsområden. Då varken privatpersoner, experter eller makthavare vet utfallet av den redan godkända lagen är det klart att det är olämpligt med en ytterligare lagändring i detta skede med tanke på rationalitet och långsiktighet, och oskäligt med tanke på de grundlagsförankrade principerna om rättsstatsprincipen (GL 2.3 §) samt rättssäkerhet och god förvaltning som tryggas i GL 21 §.

Det faktum att riksdagen vid godkännandet av RP 191/2022 förutsatte att statsrådet ”följer hur lagändringarna påverkar tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och vid behov vidtar åtgärder för att ändra lagstiftningen” – men att detta ändringsbehov inte har hunnit framträda i myndighetsverksamheten, eftersom det för tillfället verkar som om THL kommer att börja samla in information först på hösten, vilket är för sent med tanke på att avsikten antagligen är att klubba igenom detta nu aktuella förslag på hösten – vittnar om attityden gentemot personer med funktionsnedsättning bland de personer som har velat och fortfarande vill driva igenom denna lag. Så som framgår i expertutlåtandet i HBL (artikel daterad 17.5.2025 på webben och 18.5.2025 i dagstidningen) borde ministeriet ”vänta i minst två–tre år innan man överväger ändringar (...) till exempel ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen kunna klargöra vem som ska få service enligt lagen.”

I andra hand kan FSS tänka sig att stöda lagförslaget, eftersom FSS förhåller sig realistiskt till de rådande realiteterna i det finska samhället. Dock ställer FSS vissa villkor för att FSS ska kunna tänka sig att stöda det nu aktuella lagförslaget. Det beror dels på att den föreslagna tillämpningsparagrafen är problematisk, dels för att motiveringarna till lagförslaget inte korrigerar tidigare brister som betonats av sakkunniga. Därtill innefattar lagförslagets motiveringar formuleringar kring livsskeden, vem som kommer att påverkas av förslaget, äldre personers möjlighet att samla på sig kapital och att äldreomsorgslagen och socialvårdslagen har räckt och även i fortsättningen räcker till för att tillgodose den äldre befolkningens behov, i synnerhet äldre med en (eller flera) funktionsnedsättning(ar). Vissa enskilda meningar och stycken strider emot såväl lagens syfte i 1 § som andra stycken och delar i utkastets

motiveringar. FSS ställer som ovan konstaterats några villkor på att vi ska kunna stöda lagförslaget:

För det första är det nödvändigt att omformulera den föreslagna bestämmelsen 2 § 4 mom. Exempelvis är förslaget av **Näkövammaisten liitto (NKL)**, även om inte anmärkningsvärt bättre än förslaget i det nu aktuella utkastet. Dock har FSS ett förslag på ändring till NKL:s förslag (**FSS ändring med fet stil**).

NKL:n ”muutosehdotus esitysluonnoksessa ehdotettuun 2 §:n 4 momenttiin:

- Tämän lain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan {elämänvaiheeseen}[elämäntilanteeseen] tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta.
{Elämänvaiheilla tarkoitetaan tässä laissa lapsuutta, nuoruutta, aikuisuutta ja vanhuutta.}
Lain [1 §:ssä säädetty] tarkoitus **tulee turvata** arvioitaessa eri {elämänvaiheissa} [elämäntilanteissa] olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada tämän lain perusteella palveluita. Tarkoituksena on, että vammaisen henkilö voi [toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan ja] toimia [itsenäisesti ja] yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä kaikissa {elämänvaiheissa} [elämäntilanteissa].
Arvioinnissa [ja päätöksenteossa] tulee lisäksi {ottaa huomioon} [turvata vammais]palveluiden jatkuvuus [ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus] eri {elämänvaiheissa} elämäntilanteissa {silloin, kun vammaisen henkilö on käyttänyt vammaispalveluita aiemmissa elämänvaiheissa}.”

Med andra ord önskar FSS ändra "tarkoitus tulee ottaa huomioon" till "tarkoitus tulee turvata". Detta beror på att man måste säkerställa att även sådana yrkespersoner inom socialvården som inte har lagkunskap förstår att man inte bara ska beakta lagens syfte vid servicebedömningen och upprättandet av klientplan, utan att lagens syfte ska **tillämpas och tryggas**.

För det andra bör texten till motiveringarna i lagutkastet redigeras. Å ena sidan innefattar den, som sagt, vissa specifika meningar som är felaktiga, missvisande eller emot lagens syfte i 1 §. De ska tas bort eller ändras i väsentlig del. Å andra sidan är formuleringarna kring livsskeden, särskilt barn och ålderdom, väldigt problematiska. Detta lyfter FSS fram i vidare detalj nedan, och det har ett stort antal andra aktörer som gett utlåtande fört fram. I grund och botten handlar problematiken om detsamma som i tidigare propositioner vad avser funktionshindersservicelagen. Förslagen till lagparagrafer och motiveringar är skrivna ur en synvinkel som täcker bara vissa personer med funktionsnedsättning. I stort sett är främst bara vissa grupper av funktionsnedsättning, direkt eller indirekt, nämnda i de enskilda serviceparagraferna, medan andra typer av funktionsnedsättningar, så som personer med synnedsättning, inte nämns alls i detaljmotiveringarna till paragraferna som definierar tillämpningen och innehållet i serviceparagraferna. Dessa motiveringar är även skrivna på sådant sätt att personer med lagkunskap och inte ens expertis inom funktionshinderrätt kan finna

sådant som tyder på att dessa "mellanfallare" kommer att få funktionshindersservice på basis av serviceparagrafen – inte nu och inte i framtiden – förutsatt att lagförslaget inte ändras i betydlig omfattning.

Sammanfattande bedömning av problematiken kring att de specifika serviceformerna inte specificeras

Lagförslaget bör förkastas, eller åtminstone bör den föreslagna lagparagrafen ändras avsevärt, inklusive motiveringarna i utkastet.

Den vid årsskiftet ikraftträdde funktionshindersservicelagen öppnas nu igen, men förslaget har inte preciserats på det sätt som grundlagsutskottet förutsätter. Därtill korregerar det inte heller de brister som RP 191/2022 förde med sig.

Grundproblematiken i den är att RP 191/2022 till stor del beaktar tidigare specialomsorgens synvinkel och en del av mellanfallarproblematiken medan tidigare handikappservice inte behandlas lika ingående, särskilt vad gäller de specifika serviceparagraferna. Detta har lett till att personer som tidigare omfattades av funktionshindersservicen har flyttats över till allmänna lagstiftningen trots att de fortsättningsvis borde omfattas av funktionshindersservicen. Något som också hänt speciellt för den service som familjerna tidigare fick via specialomsorgen.

Exemplen i motiveringarna till de enskilda serviceparagraferna är så pass ensidiga och kortfattade att det innebär att även om tillämpningsparagrafen med tillhörande motiveringar nu ändras i förhoppningen att det kan klargöra oklarheterna vad gäller vem som omfattas av den nya funktionshindersservicelagen, kommer det inte att ändra situationen för de personer med funktionsnedsättning som redan varit "mellanfallare" och inte inkluderats i tillräcklig mån i exemplen i RP 191/2022.

Därtill kommer de snäva exemplen som ger en indikation i de specifika motiveringarna till de olika lagparagraferna att skapa många nya grupper av "mellanfallare", inte minst de med synnedsättning, synnedsättningar på grund av hjärnskada, men även personer med bland annat hjärninfarkt, hjärnskada, svår psoriasis, ALS, MS, svårdiagnostiserade sjukdomar eller lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Denna problematik rättades inte trots kritik av sakkunniga.

- Så som till exempel **Finlands Svenska socialförbund rf** lyfte fram i sitt utlåtande till Begäran om utlåtande om reformen av lagstiftningen om funktionshindersservice (VN/12531/2021) "Bestämmelserna uppfyller inte helt kraven på den exakthet som krävs för lagstiftning. De olika serviceformernas kriterier blir oklara, vilket leder till att det delvis inte går att förutse vad användarna har rätt till. Förslaget innehåller för många olika tolkningsmöjligheter

och för många termer som inte är enhetligt definierade. (...) Motiveringarna till paragrafen är för ensidiga och innehåller brister som behöver korrigeras för att kunna uppfylla jämlikheten och den icke diagnosbundna utgångspunkten.”

- **Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos** lyfte även fram detsamma i andra ordalag i utlåtandet till samma lagförslag (**VN/12531/2021**):

”Esitys jättää kuitenkin avoimeksi sen, vaikuttavatko 2 §:n mukaiset yleiset saamisedellytykset palvelukohtaisen välttämättömyyden arviointiin vai arvioidaanko asioita erillään. Kysymys on tärkeä esimerkiksi ikääntyneen näkökulmasta, sillä soveltamiskäytäntö muodostunee aivan erilaiseksi, jos 2 §:n mukaisten yleisten saamisedellytysten sallitaan heijastuvan vaikkapa henkilökohtaisen avun tai liikkumisen tuen välttämättömyysarvioon kuin silloin, jos tällaista heijastumaa ei sallita. Katsomme, että yleisten ja erityisten saamisedellytysten välistä suhdetta olisi tarkennettava läpi esityksen.”

I Precisering av tillämpningsområdet för den nya lagen om funktionshindersservice (VN/24520/2023) betonade bägge instanser samma sak, eftersom bristerna inte korrigerades i RP 191/2022.

- **Helsingin yliopisto, Svenska social- och kommunalhögskolan**

”Målsättningen att bibehålla lagen om funktionshindersservice som en speciallag för personer med funktionsnedsättning och att därmed trygga servicesystemets hållbarhet genom de föreslagna ändringarna är svåra att uppnå eftersom detta är något som inte enbart styrs via tillämpningsområdet utan också via kriterierna i lagens separata serviceformer. För att nå denna målsättning hade det krävts att också de servicespecifika kriterierna specificeras och klargörs och då speciellt i förhållande till tillämpningsparagrafen.”

- **Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos, Rautiainen Pauli**

”Säännökset ovat lainsäädäntöteknisesti epäonnistuneita. Vammaispalvelulaki pitää sisällään hyvin erilaisia palveluja ja asetettuun sääntelytavoitteeseen olisi pitänyt vastata selkeyttämällä palvelukohtaisia saamisedellytyksiä, joiden yhteydessä yksittäiset palvelut voitaisiin sitoa niihin liittyvään muuhun lainsäädäntöön. Soveltamisalasäännöksen tasolla vammaispalvelulain mukaisten palveluiden lähtökohtana tulisi edelleen olla jo hyväksytyn uuden vammaispalvelulain (675/2023) 2 § 1 momentin kohta 3 eli ”itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita”. Yksilöllinen tarve erityispalveluun ei aina ole tavanomainen.(...) Sääntely on näin muotoiltuna perustuslain vastainen. Vammaispalvelulain valmistelussa ei ole riittävästi tunnistettu sitä, että vammaispalvelut kuuluvat osin perustuslain 19.1 §:n ja osin 19.3 §:n suoja-alaan.”

- Samma problem påpekas även av **Pirkanmaan hyvinvointialue, Aluehallitus** ("palvelukohtaiset määritelmät muotoiluiltaan laveita ja vaikeasti tulkittavia" samt **Muistiliitto ry** ("(...) lainsäätäjä esitysluonnoksen perusteluteksteissä ohjaa siihen, että muistisairaat tulee rajata vammaispalvelulain ulkopuolelle (kappale 4.2.1.1, Palvelukohtaiset arviot)."

Tyvärr korrigerades inte bristerna i RP 122/2024 heller och därmed kan inte tillämpningsområdes preciseras enligt lagförslagets målsättning. Om detta inte görs kommer både många gamla (förutom de som specifikt nämns i de specifika lagmotiveringarna i RPR 191/2022) och många nya personer med funktionshinder att inte få funktionshinderservice, även om de uppfyllde villkoren i den föreslagna 2.4 §. De specifika serviceparagraferna är nu och kommer även att bli portvakter som kommer att styra personer med synnedsättning, exempelvis till socialvårdslagen. Den preciserade tillämpningsparagrafen i och med RP 122/2024 tillsammans med detta förslag kommer att leda till en hög tröskel som är svår att överskrida.

Risken är alltså att funktionshinderservicelagen går samma öde till mötes som socialvårdslagen. Den är fint och exemplariskt skriven på ett sätt som omfattande och mångsidigt beaktar personer med olika funktionsnedsättningar, men som det framkommit i Funktionshinderforums preliminära utredningar är yrkespersonerna inom socialvården medvetna om att personer med funktionsnedsättning som flyttas över till seniorservicen vid 65-årsålder inte får den service de behöver. Mer om detta framgår i NKL:s utlåtande.

Det att tillämpningsparagrafen, inklusive dess motiveringar, nu bara behandlar samma aspekter som RP 191/2022 och RP 122/2024, och därtill innehåller många andra problematiska meningar som kan anses direkt eller indirekt strida mot lagens syfte i 1 §, kommer inte att göra situationen något bättre för dessa grupper av mellanfallare. Risken är att förslagen med sina formuleringar och valda synvinkel kommer att påverka lagtillämparna i socialvården, och de kommer i allt större utsträckning att medvetet eller omedvetet "stänga ut" personer med synnedsättning, kognitiva problem som en följd av hjärnskada, hjärntumör, borrelia eller dylikt från funktionshindersservicelagen.

Dessa grupper av personer med funktionsnedsättning har så pass mycket utmaningar i vardagen att serviceformerna i socialvårdslagen inte nära på räcker till, om sådan service alls kan erbjudas enligt de tillämpande behovskriterierna i välfärdsområdet eller på basis av de anslag som välfärdsområdet reserverat till serviceformen.

Därmed kommer lagförslaget i sin nuvarande form riskera att förstärka en redan existerande diskriminerande praxis i välfärdsområdena och urholka centrala rättsprinciper. Dess kumulativa effekter tillsammans med andra socialpolitiska nedskärningar har inte beaktats tillräckligt.

FSS korta följande svar på frågorna i begäran om utlåtande (VN/9727/2025)

2. Gör bestämmelsen om livsskeden tillsammans med specialmotiveringarna det lättare att bedöma när det är fråga om ett sådant behov av hjälp och stöd som bör tillgodoses genom de tjänster som det föreskrivs om i lagen om funktionshindersservice?
 - Nej
 - Här kan ni motivera ert svar eller ge ändringsförslag:
 - Svaret är nej så länge som det inte ändras i vad som nu är skrivet i tillämpningsparagrafen (se NKL:s ändringsförslag på paragraf) och så som det nu är skrivet i utkastet till propositionstext. Endast ena kan inte bara ändras utan båda bör korrigeras.
 - Motivering till nej-svaret ovan ingår på många ställen direkt och indirekt i utlåtandet nedan
3. Garanterar förslaget att de personer med funktionsnedsättning som fått funktionshindersservice tidigare får funktionshindersservice också när de är äldre?
 - Svaret är nej så länge som det inte ändras i vad som nu är skrivet i tillämpningsparagrafen (se NKL:s ändringsförslag på paragraf) och så som det nu är skrivet i utkastet till propositionstext. Endast ena kan inte bara ändras utan båda bör korrigeras.
 - Motivering till nej-svaret ovan ingår på många ställen direkt och indirekt i utlåtandet nedan
4. Är den föreslagna bestämmelsen om livsskeden ett tillräckligt komplement till det tillämpningsområde som redan godkänts med tanke på att lagen om funktionsservice ska förbli en speciallag?
 - Nej, om syftet är att stifta en speciallag som innebär att alla som behöver och har rätt till funktionshindersservice får det.
 - Ja, om man menar att lagförslaget kommer att leda till att funktionshindersservicelagen blir en ”ytterst” speciallag, vilket innebär att många med funktionsnedsättningar vars behov inte kan tillgodoses av socialvårdslagen eller någon annan primär lag blir utanför.
 - Vissa grupper, såsom autister, som tangerats extensivt i alla regeringspropositioner och även detta utkast kommer kanske inte att falla mellan stolarna, men många andra funktionshindergrupper

kommer fortfarande att göra det (hjärnskada, neurologiska problem, svår psoriasis, ALS, MS, svårdiagnostiserade sjukdomar som leder till funktionsnedsättningar med mera – alltså de som inte tidigare fått service enligt specialomsorgslagen och/eller handikappservicelagen på grund av i princip krav på diagnosen intellektuell funktionsnedsättning eller kravet på svår funktionsnedsättning).

- Detta skulle nu ändras i denna lag då det individuella behovet av hjälp och stöd samt självbestämmanderätten, jämlikhet och rätten till självständigt liv skulle i alla fall enligt tanken i större omfattning än tidigare tryggas och beaktas i funktionshindersservicelagen. Och även många ”nya” funktionshindergrupper (sådana som tidigare fått service enligt specialomsorgslagen och/eller handikappservicelagen; lindrig intellektuell funktionsnedsättning, personer med syn- eller hörselnedsättning osv) faller mellan stolarna med andra ord.
- Här kan ni motivera ert svar eller ge ändringsförslag:
- Svaret är nej på det sätt som avses i frågan, så länge som det inte ändras i vad som nu är skrivet i tillämpningsparagrafen (se NKL:s ändringsförslag på paragraf) och så som det nu är skrivet i utkastet till propositionstext. Endast ena kan inte bara ändras utan båda bör korrigeras.
- Motiveringen till nej-svaret – om syftet är att stifta en speciallag som innebär att alla som behöver och har rätt till funktionshindersservice får det – ingår på många ställen direkt och indirekt i utlåtandet nedan.
- Det bör även observeras att det inte bara handlar om lagen i sig utan även hur lagen reflekterar på den praktiska tillämpningen i socialvården. Om lagen innefattar indirekta hänvisningar eller antydningar om vilka funktionshindergrupper som ska prioriteras och vilka nedsättningar, vare sig de följer av sjukdomar i senare livsskede eller är medfödda, som anses överskrida tillämpningströskeln för funktionshindersservicelagen.
- Detta gäller särskilt så länge man fortfarande sänker på behörighetskraven genom lag, socialvårdspraxis samt organisationsförändringar (vem är det som fattar beslutet [keskitetty palveluohjasyksikkö ja keskiteytyn palveluohjausyksikön johtaja] i vilken serviceenhet [funktionshindersservice, äldreomsorg, socialvård för personer i arbetsför ålder osv.] personer placeras i; är det i vilken serviceenhet socialarbetare och socionomer eller andra med lägre utbildningsnivå placeras i, hur många socialarbetare och specialiserade socialarbetare man avskedar och anställer osv.).

5. Andra kommentarer om propositionen

- Se utlåtandet nedan.
 - Det innefattar både allmänna delar om FSS ståndpunkt och tankar och åsikter om lagförslaget, samt detaljerade förslag på förändringar till motiveringarna i utkastet till propositionen.
 - FSS stöder NKL:s förslag på tillämpningsparagrafen för funktionshindersservicelagen i 2.4§ och kommer inte att ge ett eget förslag till ändring av 2.4 §

FSS kritik och anmärkningar i mer utförlig detalj och omfattning

1. Huvudkritik mot lagförslaget: Bristande precision och konstitutionella problem

1.1. Obeaktade anmärkningar från Grundlagsutskottet (GrUU 44/2024)

Lagförslaget har inte preciserats på det sätt som förutsätts av grundlagsutskottet (GrUU 44/2024). 2.4 § i det aktuella lagförslaget innefattar inte ”sådana omständigheter som endast beskrivs i propositionstexten och som är av betydelse för bedömningen av ett vanligt behov” som det konstateras i GrUU 44/2024. Att lista upp de olika livsskedena i paragrafen utan att öppna upp dem eller de omständigheter som ska beaktas i bedömningen vid tillämpningen av lagen, och sedan konstatera att ”bestämmelsen om livsskeden har grundlagsutskottets konstitutionella anmärkning i dess utlåtande (GrUU 44/2024 rd – RP 122/2024 rd) beaktats”, kan inte accepteras.

Det är sant att "Grundlagsutskottet ansåg med hänsyn till 80 § i grundlagen att inexaktheten och bristen på noggrann avgränsning i bestämmelsen om livsskeden inte kan anses ändamålsenlig vid en reglering av de rättigheter i lagen om funktionshinderservice som anknyter till de grundläggande fri- och rättigheterna."

Att foga enbart en förteckning över livsskedena är inte tillräckligt exakt och noggrant. De livsskeden som avses i lagen är barndomen, ungdomen, vuxenlivet och ålderdomen. Att inte vidaredefiniera omständigheterna med motivering av flexibilitetskrav kan ändå inte accepteras ("bestämmelsen är det inte möjligt att på ett heltäckande sätt beskriva behoven i olika livsskeden. Bestämmelsens exakthet och noggranna avgränsning försvåras om det i den skulle endast i form av exempel beskrivas vanliga behov som hänför sig till olika livsskeden, eller behov som avviker från dem."). Det må vara en svår uppgift, men med tanke på den nära anknytningen som förslaget har till de grundläggande fri- och rättigheterna hos personer med funktionsnedsättning bör mer tid och resurser riktas till att mer tydligt än nu beskriva omständigheterna i lagparagrafen och i motiveringarna till propositionen.

Även om det kanske inte är skäligt att i lagparagrafen beskriva mer om de själva livsskedena, men det betyder inte att omständigheter som ska beaktas vid bedömningen inte kan inkluderas på ett mer omfattande sätt och ändå uppfylla kraven på tydlighet, precision och avgränsning på det sätt som förutsätts av en ny lag eller lagändring som har anknytning till de rättigheter som har nära koppling till de grundläggande fri- och rättigheterna. Inexakthet och brister på noggranna avgränsningar kan nog undvikas samtidigt som man märkbart minskar på öppenheten och tolkningsbarheten i den förslagna tillämpningsparagrafen.

Människorättscentret konstaterar i sitt utlåtande (9.6.2025) att grundlagsutskottet redan tidigare tagit ställning till åldersgränser och hänvisar omfattande till GrUU 79/2022 rd "(...) aiempaa kannanottoa henkilökohtaisen avun ikääntymiseen sidotusta rajauksesta ei voitu ottaa lähtökohdaksi nyt arvioitaessa vammaispalvelulakia koskevaa hallituksen esitystä, sillä Suomea sitoi nyt YK:n vammaisyleissopimus. Niinpä soveltamisalan rajausta oli perustuslakivaliokunnan mukaan tarkasteltava perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjintäkiellon näkökulmasta (...) erityisesti ikään perustuvien erotteluperusteiden kohdalla perusteelle asetettavat vaatimukset ovat korkeat. Tällaista hyväksyttävää perustetta ei lakiehdotuksessa ollut esitetty. Niinpä perustuslakivaliovalokunta edellytti, että ehdotettu rajausta oli poistettava vammaispalvelulakiehdotuksesta, jotta laki voitiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä."

SAMS framhåller i sitt utlåtande att lagberedningen inte skett med den omsorgsfullhet som krävs för en lag som är känslig ur ett grundlags- och människorättsperspektiv och förhåller sig kritiskt till om förslaget ens uppfyller grundlagsutskottets alla förutsättningar.

Itä-Suomen yliopisto Pauli Rautiainen konstaterar på liknande sätt att förslaget inte motsvarar villkoren som ställdes av grundlagsutskottet. "Yhdessä vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen viimeksi tehtyjen muutosten ja niiden toimeenpanon hyvinvointialueilla keväällä 2025 kanssa esitetty sääntely lisää pikemminkin epäselvyyttä ja tulkinnanvaraisuutta siitä, milloin avun ja tuen tarpeeseen tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin erityispalveluin."

Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys - Rusetti ry påminner också att **Professori Salminen** som nämns i förslaget underströk i sitt utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet, daterat 22.11.2024, att man ska säkerställa att "missään elämänvaiheessa vammaista henkilöä ei vain elämänvaiheensa vuoksi tule asettaa tosiasiaa muita epäedullisempaan asemaan. Nyt esitetty sääntely johtaa vammaisia henkilöitä eriarvoistaviin käytäntöihin eri hyvinvointialueilla, mikä on ristiriidassa perustuslain 6§ 2.mom syrjintäkiellon sekä Suomea sitovan YK:n vammaissopimuksen 5 artiklan syrjintäkiellon kanssa."

Det finns därför en grundläggande konflikt mellan motiveringarna i lagförslaget och de principer för rättssäkerhet, tydlighet, och icke-diskriminering som bör ligga till grund för lagstiftning som påverkar grundläggande rättigheter. Det gäller särskilt tillgången till stöd och service enligt funktionshindersservicelagen, där varje antydning till att personens ålder eller livsskede i sig kan påverka rättighetsställningen strider mot både grundlagens 6 § 2 mom. och artikel 5 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

1.2. Prioritering av livssituation framför livsskeden

Det positiva i förslaget är att livssituation nämns i motiveringarna på sida 16 som en aspekt som beaktas i bedömningen. **NKL**, som anser att den poängterar individuella förhållanden och behov i större omfattning än livsskeden, som är rätt så kategorisk och schematisk till sin innebörd, bygger därför sitt förslag på lagparagraf, vilket **FSS** stöder, på just livssituation och inte livsskeden. **FSS** anser ändå att i motiveringarna borde man nämna livssituationen först och betona den som den viktigaste aspekten. Dock kan man tolka det som ett medvetet val att nämna ålder först.

Alla omnämnanden om livsskeden borde helt raderas. Att nämna ålder är i sig även problematiskt. Även om det är sant att man i rättspraxis i viss mån, beroende på fall, kunnat ta i beaktande ålder som en grund då man gjort helhetsbedömningen, är det inte oproblemiskt att man i lagförslaget både i form av livsskedesbegrepp och sedan genom att nämna ålder i lag, framhäver ålder i större bemärkelse än man givit betydelse till ålder i rättspraxis. I praxis har man trots allt tagit i beaktande ålder på ett flexibelt sätt och om det varit relevant för just den specifika situationen. Ett enskilt fall kan ändå inte generaliseras och ålder är inte relevant som en av många aspekter som man inkluderas i helhetsbedömningen i rättspraxis. I vissa fall kan kanske ålder användas som en av många aspekter som pekar på vilken livssituation och vilka individuella behov en person har, men i andra fall saknar ålder helt betydelse då man bedömer livssituationen och vilket behov av stöd och hjälp en person har för att kunna vara delaktig i samhället, få service på jämlika grunder med andra och kunna utöva sin självbestämmanderätt fullt ut.

I de överlägset flesta fall är ändå ålder inte alls relevant då man beaktar behov. En 30-åring kan vara i lika dåligt skick som en 80-åring och tvärtom. Samma ålder mellan en person utan funktionsnedsättning och en med funktionsnedsättning innebär väldigt ofta ingenting, för en funktionsnedsättning kräver mer av personen och dess omgivning. Då kan man inte som utgångsläge heller gå enligt att om inte behoven avviker mellan dessa personer behövs ingen funktionshinderservice, utan att den allmänna socialvården räcker lika bra för bägge. Även om det sägs i motiveringarna att ålder inte är något definitivt, så innebär det att skriva ålder indirekt i lagparagrafen i form av livsskedesbestämmelse och direkt genom motiveringarna att man oskäligen stärker den praxis som gällt. För det första kan det vara att ålder i ett undantagsfall kan som en av många andra aspekter ge indikation om vad för hinder och utmaningar i vardagen och livet som berättigar till extra och omfattande stöd. För det andra har ålder i vissa fall tillämpats på ett dåligt sätt. Det borde inte ha haft någon inverkan men ändå har man inkluderat det.

SAMS framhåller i sitt utlåtande att det föreslagna begreppet "livsskede" är otydligt och underminerar både målgruppens rättssäkerhet och likabehandling. De skriver: "Funktionshinderservicelagen är byggd på tanken om människors individuella behov

och bedömningen av det, inte på godtyckliga kategoriseringar utifrån livets faser. Begreppet livsskede är tolkningsbart och äventyrar förverkligande av funktionshindersservicelagens syfte i 1 § punkt 1–3 och är där med urvattnar förslaget det syfte som är uppsatt i lagen.” De understryker även att den individuella prövningen av behoven inte får urvattnas och att även FN:s funktionshinderkonvention förutsätter detta. Vidare kritiseras även begreppet "nödvändiga behov" som svårtolkat, vilket kan leda till att servicen baseras på en miniminivå istället för personens individuella behov.

Liknande problem lyfter även **NKL** och **Muistiliitto** fram. Exempelvis **Muistiliitto** konstaterar följande:

- ”Esityksen perusteluissa jää edelleen epäselväksi, miten määritellään "samassa elämäntilanteessa esiintyvä vamman tai sairauden aiheuttama avun ja tuen tarve". Tuleeko tavanomaisuus perustaa esimerkiksi tilastolliseen esiintyvyyteen? Voidaanko jokin sairaus ylipäätään katsoa kuuluvaksi tiettyyn elämänvaiheeseen tavanomaisesti? Säännöksen muotoilu, jossa korostetaan "elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvaa tarvetta", voi Muistiliiton mielestä edelleen johtaa siihen, että muistisairaana henkilön tuen tarve tulkitaan ikään liittyväksi, eikä neurologisesta sairaudesta johtuvaksi. Muistisairaus on etenevä neurologinen sairaus, joka ei kuulu normaaliin ikääntymiseen.”

2. Problematiken kring användningen av ålder och urholkning av rättsprinciper

2.1. Ålderns otillräcklighet och irrelevans som bedömningsgrund

Att nämna ålder är i sig problematiskt (se föregående stycke).

NKL lyfter i sitt utlåtande bra fram skillnaderna under rubriken "Ikänäkö ei ole vammaisuutta". Personer i samma ålder som båda har någon slags problem med synen kan inte direkt jämföras: "Näiden tilastojen valossa ei voida väittää, että ikääntyneistä useat ovat näkövammaisia. On tärkeää erottaa näkövammaisuus ja ikänäkö, sillä ne ovat kaksi aivan eri asiaa."

Människorättscentret påpekar i sitt utlåtande att frågeställningen i sig är vilseledande: "(...) niiden vammaisten henkilöiden, joiden vamma johtuu ikääntyneenä sairastumisesta, ei kuulukaan nauttia samoista oikeuksista kuin muiden vammaisten henkilöiden."

Heta-liitto ry betonar att den nuvarande livsskedesbestämmelsen, som de anser innefatta en åldersbegränsning, leder till en motsvarande tolkning som i RP 191/2022 och därtill ger upphov till en ännu striktare tolkning än det ursprungliga förslaget om införande av en åldersbegränsning: "(...)Nyt ehdotettu linja on kuitenkin tiukempi kuin edellä mainittu vuoden 2022 ns. ikääntymisrajaus."

THL framhäver också att principen om kontinuiteten av funktionshindersservicen i det nuvarande förslaget inte nödvändigtvis säkerställs tillräckligt, då det finns en risk att man i den praktiska tillämpningen kopplar vissa sjukdomar och ålderdom ihop. "Käytännön soveltamisessa voi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa ikääntyneen henkilön palvelutarpeet tulkitaan osaksi elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvaa tuen tarvetta, vaikka ne johtuvat pitkäaikaisesta vammasta (...)".

FSS håller med THL och betonar att kompetensnivån inom socialvården redan nu är bristfällig. Man har inte slopat förslaget på de tillfälliga sänkta kraven på kompetens och behörighet för yrkespersoner inom socialvården, även om det inte mera finns en brist på socialarbetare utan snarare finns det många arbetslösa. Redan före detta har socionomer som inte haft nödvändig och tillräcklig kompetens i praktiken men inte på papper fattat beslut om stöd och service inom funktionshindervården och socialvården, även om de inte har behörighet eller kompetens till det.

Därtill har det på senare tider förekommit kundstyrgrupper, i vilka ingår professionella från olika fält och vars arbete en socialarbetare nödvändigtvis inte leder utan en person som inte har någon bakgrund alls inom socialvården, som direkt och indirekt har haft inflytande på en enskild socialarbetare och deras beslut.

De nya organisationsändringarna inom välfärdsområdena som håller på att implementeras efter att funktionshindersservicelagen trädde i kraft visar att man till äldreservicen och barn- och familjevården inte ens har i avsikt att låta arbetet ledas av en socialarbetare utan en ("palveluohjaaja") som kan vara allt från en socialhandledare och närvårdare till en geronom och ergoterapeut.

Det säger sig själv att de inte har kunskap och färdigheter att dels tolka den redan nu svårtolkade lagen, som riskerar bli ännu mer oklar ifall det nuvarande förslaget träder i kraft, och som saknar insikt och förståelse om de enskilda funktionsnedsättningarna i tillräcklig mån. Då är risken stor att de, antingen för att det getts sådana instruktioner högre upp i frågan eller som en följd av okunskap, förknippar ålderdom med ögonsjukdomar, hörselnedsättning, hjärnskador, neurologiska problem, svår psoriasis, ALS, MS eller andra svårdiagnostiserade sjukdomar och funktionsnedsättningar.

2.2. Urholkning av rättsprinciper: RAI-bedömningen, "klientens fördel"

Det är djupt problematiskt hur lagförslaget försöker förändra etablerade rättsprinciper genom undandömda formuleringar i motiveringstexten. Detta skapar ett oklart och osäkert rättsläge för både klienter och lagtillämpare. Frågan är vad som kommer att gälla – om förslaget accepteras i nuvarande form. En sak är att lagförslaget och dess omnämnande av RAI leder till att RAI-metoden får en ännu mer dominerande ställning i äldrevården inom socialvården, ifall yrkespersonerna tolkar det som en bekräftelse att metoden kan utgöra hela helhetsbedömningen av servicebehovet. En annan sak är att RAI-metoden skulle börja tillämpas, om inte direkt så i adapterad form, som ett analysverktyg även inom socialvården och funktionshindervården för barn, unga samt vuxna i arbetsför ålder.

Itä-Suomen yliopisto Pauli Rautiainen framför att förslaget, förutom att det redan i sig är misslyckat, innefattar drag i motiveringarna till propositionsutkastet som inte motsvarar de förutsättningar att få funktionshindersservice som ställs i funktionshindersservicelagen. Även han ger som exempel problematiken att som sådan tillämpa den för bedömningen av servicebehoven i äldreservicen direkt på servicebedömningen av personer med funktionsnedsättning, då metoden inte beaktar självbestämmanderätt och rätten till självständigt liv på ett sätt som i tillräcklig mån är förenligt med FN:s funktionshinderkonvention. "Esimerkiksi perusteluissa mainittu iäkkäiden henkilöiden palvelutarpeen ja palveluiden määrittelyn työkaluna käytettäväksi esitetty RAI-arviointimenetelmä ei sovellu käytettäväksi työkaluna vammaisten henkilöiden palvelutarpeen selvittämiseen, koska se ei riittävästi huomioi itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä elämää eikä se siten ole sopusoinnussa YK:n vammaissopimuksen lähtökohtien kanssa."

Suomen lähi- och perushoitajaliitto SuPer ry betonar samma problematik kring RAI-bedömningen. Förbunden lyfter dels fram att metoden inte är förenlig med FN:s

funktionshinderkonvention och lämpar sig inte för att bedöma situationen för personer med funktionsnedsättning, dels att RAI-metoden som sådan inte ens har fungerat för att hindra brister i personalresurser i äldreomsorgen.

Därtill vill FSS nu poängtera att RAI-metoden inte heller inom äldrevården, ur ett grundlagsperspektiv, kan utgöra den enda bedömningsmetoden, utan servicebedömningen ska alltid grunda sig på en helhetsbedömning.

Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys - Rusetti ry betonar också att RAI-metoden inte i tillräcklig mån tryggar självbestämmanderätt och rätten till självständigt liv för personer med funktionsnedsättning.

Teittinen Antti, Tutkimuspäällikkö, Kelan tutkimusyksikkö, Kela, ifrågasätter om RAI-metoden är det mest lämpliga sättet med tanke på att trygga kontinuiteten av funktionshindersservicen. Teittinen fäster särskild uppmärksamhet vid att en standardiserad mätare inte tar i beaktande de väldigt olika utmaningarna som personer med funktionsnedsättning kan ha. Då metoden inte är tillförlitlig för att inkludera de olika behoven och utmaningarna hos personer med funktionsnedsättning finns risken att vissa delområden i anslutning till personen med funktionsnedsättning faller utanför bedömningen. Därtill påpekar **Teittinen** att ”Lisäksi toisistaan eroavat hyvinvointialueet saattavat käyttää erilaisia arviointimenetelmiä, joka lähtökohtaisesti jo asettaa arviotavat henkilöt keskenään eriarvoiseen asemaan.”

För det första, gällande RAI-bedömningen: Lagförslaget framställer den lagstadgade RAI-bedömningsmetoden som det primära verktyget för att utreda äldre personers servicebehov. I propositionen (s. 10) står det: ”Med hjälp av den lagstadgade RAI-bedömningsmetoden är det möjligt att utreda äldre personers individuella servicebehov och på basis av det ordna de tjänster som är en förutsättning för ett människovärdigt liv.” Detta är vilseledande. Enligt gällande rätt är RAI bara ett av flera verktyg i den helhetsbedömning som ska göras. Risken är överhängande att okunniga lagtillämpare, under press från centraliserade styrgrupper, i praktiken kommer att basera sina beslut enbart på RAI och därmed åsidosätta andra väsentliga aspekter av en persons individuella behov. Äldre personers servicebehov – även om de är äldre med funktionsnedsättning – i praktiken riskerar att bedömas endast enligt RAI, och att alla eller i alla fall de flesta andra aspekter åsidosätts.

För det andra får inte samma förfarande och misstag upprepas som då man ändrade på principen om klientens fördel i RP 122/2024 genom att bestämmelsen i socialvårdslagen om klientens intresse förtydligas så, att den avgift som tas ut för servicen inte inverkar på den bedömning av klientens intresse som avses i bestämmelsen. Redan då påpekade sakkunniga inom funktionshindersservicelagstiftning och socialvårdsrätt att man inte – i alla fall utan omfattande konsekvensbedömningar, utredningar och diskussioner – bör ändra stora

principer som gäller hela socialservicen. Då detta inte skedde borde man nu snarast möjligt i ministeriet och riksdagen föra nya extensiva diskussioner om vilken betydelse grundläggande principer som genomsyrar hela socialvården borde ha och hur de borde beaktas i lagstiftningsarbetet. Därtill måste man se till att ändra styckena i det nu aktuella lagförslaget i fråga om RAI-metoden så att de varken ger direkta direktiv eller indirekta antydningar om att lagstiftaren anser att metoden kan utgöra mer än ett av många kriterier i servicebedömningen för äldre eller kan introduceras överhuvudtaget som ett kriterium för barn, ungdomar eller vuxna i arbetsför ålder. Metoden är inte utvecklad för det syftet, passar inte för det syftet och ska således inte heller användas till det syftet.

Det är inte heller acceptabelt att skriva att socialvården och äldreomsorgen fungerar väl, då statistik och forskning inte stöder sådana slutsatser. Människorättscentrets utlåtande, med stöd av statistik från THL, konstaterar att socialvården och hemvården inte alls fungerar så bra som det antyds i lagutkastet.

Val av ord och ordningsföljd (till exempel att lagutkastet presenterar ålder före individuella livssituationer på många ställen då man redogör för den helhetsbedömning om individuellt behov av stöd och hjälp som ska äga rum) och exempel (den medvetna riktningen som lagstiftaren valt i fråga om funktionshindersservice kommer tydligt fram i serviceparagraferna i motiveringarna i RP 191/2022 och i livsskedenredogörelserna i detta utkast till ett lagförslag – bland annat då fysisk skada nämns som det enda exempel i fråga om vem som är berättigad till funktionshindersservice även i sen ålder) har alltid en betydelse och vittnar om "önskvärda" värderingar.

Lagförslaget ger en felaktig och missvisande bild av hur bra socialvården och äldreomsorgen fungerar. Det är inte heller acceptabelt att påstå att endast enstaka äldre personer kommer att påverkas av förslaget. I verkligheten existerar det en betydligt större skada från tidigare brister (som inte mer specifikt behandlas direkt eller indirekt i de enskilda serviceformernas lagmotiveringar i funktionshindersservicelagen, baserad på RP 191/2022).

Dessutom hör det inte till ett lagförslag att hävda att äldre personer har större möjligheter att betala för avgiftsbelagd socialservice utan att underbygga det med fakta och/eller forskning. Många äldre har aldrig kunnat välja jobb och det finns många äldre kvinnor som varit hemmafruar pga. rådande samhällsnormer. Många personer med funktionsnedsättning har redan i tidig ålder varit sjukpensionerade eller har, genom de jobb de kunnat utföra, tjänat in belopp som knappt räcker till mer än basförnödenheter, om ens det. Sist men inte minst har inte alla som anlitar socialvårdstjänster möjlighet till nedsättning av avgifterna. Dels beviljas inte alla en nedsättning eller ges information om möjligheten. Dels innebär det att nedsättningar måste sökas i efterhand, vilket många inte känner till, har kapacitet eller ork att göra.

Det finns även andra problem relaterade till nedsättningar och klientavgifter. Såsom Funktionshinderforum betonar i sitt brev till välfärdsområden (Kirje hyvinvointialueille 2/2025):

- ”Osalla hyvinvointialueista vammaispalvelut ja asiakasmaksuihin liittyvät päätökset on erotettu toisistaan siten, että palvelujen järjestämisestä vastaa yksi viranhaltija ja maksupäätöksistä toinen. Lisäksi hyvinvointialueilla on erilaisia käytäntöjä siitä, miten asiakkaita ohjeistetaan hakemaan asiakasmaksujen alentamista tai poistamista. Tämä käytäntö on ristiriidassa uuden vammaispalvelulain (2 § 4 mom.) suojasäännöksen kanssa (...)”

3. Kritik mot lagens syften och konsekvenser för tillämpningen

3.1. Ifrågasättande av regeringens motiveringar och missvisande bild av servicen

Det är mycket svårt att tro på regeringens påståenden att syftet med lagen inte är att spara pengar och att den är avsedd att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning. Att avvisa funktionshinderorganisationers anklagelser med att syftet med lagen inte är att spara pengar, att 20 miljoner inte är något i det stora hela och att säga att preciseringen är avsedd bara att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning kan man mycket starkt ifrågasätta.

Regeringens påståenden att lagen inte syftar till att spara pengar och att "20 miljoner inte är så mycket" är inte trovärdiga. Som HBL rapporterade (17.6.2025) förnekar minister Kaisa Juuso att förslaget är en följd av politisk press, men medger samtidigt osäkerheten kring inbesparingarna. För den enskilda individen är konsekvenserna av att förlora service förödande, vilket strider mot funktionshinderkonventionens fokus på individuella behov.

- De verkliga besparingarna: De "20 miljoner euro" som nämns handlar bara om de pengar som tidigare reserverats för implementeringen av den nya lagen. De verkliga besparingarna för den offentliga sektorn kommer att vara väsentligt mycket större på lång sikt. Besparingarna kommer att uppstå genom att välfärdsområdena tolkar den nya lagen så strikt att väldigt få i praktiken kommer att få service. 20 miljoner handlar bara om de pengar som tidigare "reserverades" för implementeringen av den nya lagen, och är inte nära på kostnaderna som det allmänna kommer att stå för att spara in på förslaget. Rättare sagt kommer det att vara väldigt mycket mer än så i det långa loppet. Det handlar särskilt om hur välfärdsområdena kommer att tolka den nya lagen på ett så strängt sätt att i praktiken väldigt få kommer att få service.

Lagförslaget ger en felaktig och missvisande bild av hur bra socialvården och äldreården fungerar. Man påstår att alla som inte får service enligt funktionshindersservicelagen kommer att få sina behov tillgodosedda av den primära lagstiftningen. Exempelvis påstås det att förslaget bara kommer att påverka enstaka äldre personer och att deras behov kommer att tillgodoses av hemvården och andra tjänster enligt socialvårdslagen. Som Människorättscentret lyft fram i sitt utlåtande, med stöd av statistik från THL, fungerar socialvården och hemvården inte alls så bra som det framställs. Samtidigt är det klart att kunskapen inom socialvården är allt sämre bland dem som tillämpar lagarna. Man gör sig av med socialarbetare och socionomer med högre yrkeshögskoleexamen för att ersätta dem med personal med mindre juridisk kunskap och mindre kunskap om socialt arbete som socionomer, hälsovårdare,

närvårdare eller liknande grupper. Personer skickas till socialvården även om det finns vetskap om att de inte kommer att få sådan service som de behöver eller någon service alls.

Människorättscentret presenterar i sitt utlåtande statistik från THL/Sotkanet som motbevisar detta påstående: ”Luonnoksen mukaan esityksen negatiivisia vaikutuksia [...] vähentää kotiin annettavia palveluita ja kotihoidon riittävyyttä sekä asumispalveluita koskenut uudistus [...]. Kuitenkin iäkkäiden palveluiksi miellettyjen sosiaalipalvelujen (omaishoidon tuki, kotihoito, ympärivuorokautinen palveluasuminen) saatavuus ja kattavuus on laskenut viime vuosina samalla kun iäkkäiden ihmisten määrä on kasvanut.” ”75 vuotta täyttäneiden ikäluokkaa katsottaessa kotihoidon saatavuus on laskenut vuoden 2018 17,0 %:sta vuoden 2023 13,9 %:iin. Ja jo vuonna 2020 37,0 % kotihoidon saajista ilmoitti palvelujen olevan itselleen riittämättömiä. Lisäksi kotihoidon palvelutuntien määrä toteutui vuonna 2023 asiakassuunnitelmien mukaisesti kotihoidon toimintayksiköistä vain 55,3 %:ssa. Lisäksi THL kotihoidon käyntitilasto osoittaa, että vuonna 2022 kotihoidon käynnit vähenivät 2,1 miljoonalla käynnillä ja myös vuonna 2023 0,9 miljoonalla käynnillä – samaan aikaan, kun väestö ikääntyy ja palvelutarpeet kasvavat nopeasti (Sotkanet). Ei siis ole realistista ajatella, että ikääntyneiden vammaisten ihmisten palvelutarpeet täytyisivät kotihoidon turvin.”

Att påstå att dessa tjänster ska kompensera för förlorad funktionshindersservice är orealistiskt.

Samtidigt föreslås ändringar i socialvårdslagen och äldreomsorgslagen som syftar till att öka användningen av tekniska lösningar i hemvården och teknisk övervakning på serviceboenden, vilket kan påverka personaldimensioneringen. Både Justitieombudsmannen och Justitiekanslern har påpekat problem med dessa förslag ur ett grundlagsperspektiv (krav på precisering och noggrann avgränsning).

3.2. Konsekvenser för tillämpningen i välfärdsområdena

Bristande kunskap hos lagtillämpare, nya organisatoriska strukturer med centraliserad kundstyrning samt extern press på socialarbetare skapar en farlig situation. Det borde även tilläggas att redan själva beslutet från dessa centraliserade enheter att styra en person till en viss ”box” (till exempel seniorrådgivningen) borde kunna överklagas, eftersom detta beslut i praktiken blir avgörande, trots påståenden om samarbete mellan enheterna.

- Bristande kunskap hos lagtillämpare: Den nya lagen är komplicerad och kräver mycket lagkunskap. Därför behövs det mer socialarbetare, särskilt specialiserade socialarbetare, och inte färre, för att förstå sig på lagen och de specifika behoven som olika personer med funktionsnedsättning har. Att den nuvarande lagen är otydlig är redan problematiskt, och att det nu aktuella förslaget i sin öppenhet, tolkningsbarhet i fråga om vem som faktiskt kommer att

uppfylla kraven i tillämpningsområdet, och vissa "riktgivande" termer och indirekta antydningar gör att en person som inte är väldigt insatt i situationen kommer att påverkas starkt av vad som sägs i lagen. Om lagen säger att socialvårdslagen fungerar fint och att alla kommer att få tillräckligt med hjälp enligt den, alltså alla som inte får funktionshinderservice, kan detta genuint tros, särskilt om man tittar bara vad socialvårdslagen och äldreomsorgslagen säger, som båda är väldigt fint skrivna i teorin. Faktum är ändå att äldreomsorgslagen inte just alls innefattar någon service, service är svår att få enligt socialvårdslagen och service enligt funktionshinderservicelagen är svår att förstå. Delvis känner de inte till lagen och de specifika funktionsnedsättningarna lika bra. Dessutom användes de redan tidigare "som stämplat", vilket kommer fram i Tapio Rätys nya bok Uusi Vammaispalvelulaki från 2025 som lyfter fram några JO-beslut om saken (se till exempel **EOA 11.3.2021 877/2020**).

- Organisatoriska strukturer och extern press: Velfärdsområdenas nya organisationsstrukturer förstärker de negativa effekterna. Exempel från Södra Österbotten och Västra Nyland visar på en centraliserad kundstyrning (keskitetty palveluohjausyksikkö) som väljer i vilken serviceenhet inom socialvården som klienten placeras. Om en person placeras inom äldreården där arbetet leds av en socionom, geronom, ergoterapeut eller en annan yrkesperson inom socialvården som utan högskoleutbildning saknar den lagkunskap och expertis om specifika funktionsnedsättningar, kommer det inte att kunna göras det som krävs för att tillgodose personens individuella behov.
- Södra Österbotten i sin presentation av sin nya organisationsstruktur påpekar starkt att oavsett vart en person hamnar så pågår ett omfattande multidisciplinärt arbete och att personen, som inte får vård inom en serviceenhet (exempelvis i äldreården) enligt socialvårdslagen, då ska få funktionshinderservice. I praktiken är det ändå inte helt osannolikt att en äldre person med funktionsnedsättning som placeras i seniorservicen inte får sådan service som tillgodoser de individuella behoven.
- Förutom att servicen är anslagsbunden och behovsprövad krävs det mycket lagkunskap för att förstå sig på socialvården **som helhet, särskilt** hur **processbestämmelserna** i socialvårdslagen och **tillhörande rättsprinciper** inverkar på **tillämpningen** och bedömningen av **funktionshinderservicelagen**. Därmed behövs fler **specialiserade** socialarbetare.
- Den indirekta påtryckningen på socialarbetares beslutsfattande från styrgrupper där andra professioner ingår, för också med sig vissa **problem** med tanke på en **korrekt** tillämpning av socialvårdslagen och **funktionshinderservicelagen**. Socialarbetaren bär tjänstemannaansvaret för ett beslut som hen kanske inte fattat helt frivilligt, vilket är problematiskt ur ett rättssäkerhets- och

förvaltningsperspektiv, något som exempelvis Regionförvaltningsverket i Norra Finland lyft fram. Se även **EOA 11.3.2021. 877/2020**, s.6, där det betonas att det var fel att en **socialhandledare** gjort servicebedömningen, **trots** att 36 § i socialvårdslagen föreskriver att bedömningen ska göras av socialarbetare, som senare antecknats som kontaktperson. Dessa exempel visar bara att socialvården har utmaningar då det gäller **tillämpningar** och det finns många bakomliggande intressen som agerar i bakgrunden.

- Användning av inkomstgränser i praktiken: Trots avgöranden från förvaltningsdomstolar (bland annat **Turun HAO 21.11.2016 T 16/0726/2**) tillämpar välfärdsområdena i de flesta fall inkomstgränser för behovsprövade tjänster på ett sätt som leder till avslag på socialvårdstjänster även då alla eller en kvalificerad majoritet av de andra kriterierna uppfylls.
- Trots detta har HFD redan tidigare konstaterat i många domar att ålder inte får utgöra ett **kriterium** för att få service enligt **funktionshindersservicelagen**, utan att beslutet ska grunda sig på en helhetsbedömning. Att äldre **personer** med **funktionsnedsättning flyttats** år 2025 från **funktionshindersservicelagen** till socialvårdslagen, och därtill **inte** fått **färdtjänst** för att de **överskridit** inkomstgränsen, gör **situationen** ännu mer **problematis**k. Det beror på att det i Uusi Vammaispalvelulaki från 2025 står att **inkomstgräns** inte får utgöra enda (avgörande) **kriteriet**. Besluten om **färdtjänst** enligt **socialvårdslagen** har **tillämpats** på basis av endast **inkomstgräns**. **Tapio Räty hänvisar** bland annat till Åbo förvaltningsdomstol (**Turun HAO 21.11.2016 T 16/0726/2**).

4. De kumulativa effekterna och det hotade skyddsnätet

Detta lagförslag kan inte bedömas isolerat. Dess negativa effekter måste ses i ljuset av en rad andra pågående nedskärningar som sammantaget får allvarliga konsekvenser för personer med funktionsnedsättning. Dessa kumulativa effekter måste beaktas i lagförslagets konsekvensbedömning. Problematiken med att konsekvenserna av separata lagförslag behandlas enskilt utan att utvärdera den totala helhetseffekten lyfts även fram i HBL-artikeln (17.6.2025), där det påpekas att personer med funktionsnedsättning kan drabbas extra hårt av flera lagändringar samtidigt. Man kan fråga sig om regeringen lyssnar mer på välfärdsområdenas ekonomi än på personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem.

Den pågående lagberedningen inom socialvården handlar bland annat om:

- Statens sparmål: 50 miljoner euro från socialvården genom att öka användningen av tekniska lösningar i hemvården, i vissa fall även utan samtycke

av klienten, och genom att använda teknisk övervakning på serviceboenden med heltidsomsorg. som samtidigt ska ersätta annan service.

- Fastställandet av nya principerna för tjänsteutbudet inom socialvården: sparmål 100miljoner. Sparmålet ska uppnås bland annat genom omorganisering och effektivisering.
- Nedskärningar för organisationer i tredje sektorn: Över 130 miljoner euro dras in från de organisationer som ofta är det sista skyddsnätet. Detta, kombinerat med statliga nedskärningar som ska skära ner över 130 miljoner från organisationer i tredje sektorn, som redan nu hjälper personer med funktionsnedsättning mycket och troligen i framtiden ännu mer om lagförslagen i sin nuvarande form går i kraft, är problematiskt.
- Ändringar i klientavgifter och avgiftstak: Påverkar personer med funktionsnedsättning mer än andra. Därtill ändras reglerna för koordinators och viktigast av allt, kvalitetskrav för icke brådskande ambulanstjänster, som även dessa drabbar personer med funktionsnedsättning mer än andra.
- Nedskärningar i utkomststödet: Cirka 75 miljoner euro sparas in från det sista skyddsnätet för personer som inte kan arbeta, inte har arbetat tillräckligt länge för att få arbetspension och inte är sjukpensionerade.

4.1. Särskilda hot mot den svenskspråkiga servicen och språkliga rättigheter

Ett specifikt hot som inte beaktats tillräckligt i propositionen är konsekvenserna för den svenskspråkiga servicen.

SAMS uttrycker i sitt utlåtande en oro för att mindre specialservice kommer att erbjudas och produceras på svenska, då man hänvisar till den allmänna lagstiftningen. De konstaterar: ”I värsta fall börjar detta ses som en sparåtgärd i välfärdsområden. Detta är inte hållbart då det redan nu på vissa områden finns dålig tillgång till service på svenska. I propositionen har inte det här tyvärr identifierats i den språkliga konsekvensanalysen. Överlag är den språkliga konsekvensanalysen i propositionen bristfällig.” SAMS betonar även vikten av att utbildning i lagens tillämpning erbjuds på svenska för all personal, och att den planerade uppföljningen av lagen måste granska hur de språkliga rättigheterna förverkligas för svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning.

5. Avslutande kommentar: risk för en diskrepans mellan lagens intentioner och dess praktiska tillämpning

Det mest grundläggande problemet är att hur väl de enskilda serviceformerna än beskrivs, har det ingen betydelse om personer inte "kommer in i lagen" på grund av en alltför snäv och godtycklig tillämpningsparagraf (§ 2.3 i gällande lag och 2.4 § i lagutkastet). Lagen riskerar då att få samma karaktär som socialvårdslagen: idealistisk och vackert skriven i teorin, men dysfunktionell i praktiken. De missvisande och direkt felaktiga påståendena i motiveringarna om att socialvården fungerar väl måste strykas. Annars kommer de att åsidosätta allt annat och legitimera en praxis som strider mot lagens uttalade syfte om delaktighet, självbestämmande och jämlikhet.

Problemet är också det att i lagen som trädde i kraft vid årsskiftet, alltså den nya funktionshindersservicelagen (baserad på RP 191/2022 och preciserats av RP 122/2024 i fråga om tillämpningsområdet), så är tillämpningsparagrafen i 2.3 eller i 2.4 § i det nu aktuella förslaget av rätt avgörande betydelse. Det spelar ingen skillnad hur omfattande de enskilda serviceformerna lagen är om personerna inte uppfyller villkoren i tillämpningsparagrafen. I sådant fall får tillämpningsparagrafen. I ett sådant fall får funktionshindersservicelagen åtminstone till viss del samma karaktär som socialvårdslagen har nu: fint skriven och idealistisk i teorin, men i praktiken fungerar den inte. Äldreomsorgslagen är också fint skriven men har i princip ingen service alls.

Med andra ord kommer RP 191/2022, i kombination med detta utkast åtminstone i sin nuvarande form, att leda till att ännu fler än tidigare inte kommer att få den socialservice de behöver för att kunna förverkliga sin självbestämmanderätt och leva ett självständigt liv på samma villkor som personer utan funktionsnedsättning. Socialvårdslagen kommer inte att räcka till för att tillgodose deras behov, och allt fler kommer inte att uppfylla såväl de allmänna tillämpningskriterierna i 2 § som de specifika tillämpningskraven för olika serviceformer.

Utvecklingen innebär således både att de flesta tidigare "mellanfallare" – som varken i detta utkast eller i RP 191/2022 nämns i text eller exempel i motiveringarna – i praktiken blir utanför funktionshindersservicelagen. Därtill kommer antalet "mellanfallare" att öka med många nya grupper av funktionshindrade. Till exempel personer med svårdiagnostiserade sjukdomar, personer med synnedsättning, personer med svår psoriasis, ALS, MS samt olika typer av kognitiva eller neurologiska problem samt personer med hörselnedsättning, och personer med en lindrigare variant av intellektuell funktionsnedsättning, som omfattades av specialomsorgslagen men som inte uppfyllde kraven på "svår" funktionsnedsättning i den gamla handikappservicelagen.

Överlag handlar allt detta om att lagens syfte som står i 1 § om delaktighet, självbestämmande, jämlikhet, deltagande, individuella behov, stöd, hjälp, osv., blir idealistiska tankar. Om motiveringarna i utkastet, i alla fall de "politiska meningarna"

som tydligt införts med något politiskt tryck, och som i många fall avviker från vad som sägs på andra ställen vad man ser att lagberedaren försökt skriva in fina meningar om funktionshindrade, och även allt det fina som står i övriga ställen om lagen om individuella behov, osv., blir betydelselöst. Samtidigt måste de missvisande kommentarerna eller till och med felaktiga kommentarerna om vad som fungerar så bra rättas till. Dessa kommentarer kommer annars att urholka betydelsen av de stycken som i exemplifierande ordalag beskriver på vilka sätt rättigheterna och de individuella behoven hos personer med funktionsnedsättning ska beaktas.

6. Sammanfattning av kritik om ojämlikhet mellan personer och på regional skala

6.1. Samlad kritik från expertfältet: fragmentering, rättsosäkerhet och diskriminering

Som flera aktörer redan framhållit – och såsom du i din text betonar – kan det inte anses acceptabelt att en lagbestämmelse med nära koppling till de grundläggande fri- och rättigheterna är så öppen för skiftande tillämpningar och tolkningar mellan olika välfärdsområden. Det riskerar att leda till att individer får helt olika rättsliga utgångspunkter beroende på var i landet de bor, vilket språk de talar, eller vilken personal de möter.

Enligt **Pauli Rautiainen, THL, Teittinen (Kela), SuPer, Rusetti ry, FSS** och flera andra aktörer, innebär det föreslagna systemet en form av **fragmentering av rättigheter enligt geografi, ålder och typ av funktionsnedsättning**. I praktiken betyder det att personer med funktionsnedsättning inte längre bedöms som en rättighetsbärande grupp, utan som individer vars rätt till service varierar beroende på:

- **vilken ålder** en person blivit drabbad av en funktionsnedsättning,
- **vilken diagnos** som använts,
- om stödbehovet uppstår vid ett visst **livsskede**, eller
- **var i landet** individen råkar bo.

Detta står i direkt konflikt med **funktionshinderkonventionens** krav på **icke-diskriminering, självbestämmande och likabehandling**. Dessutom leder det till ökad **rättsosäkerhet** i tillämpningen, där man i praktiken överlåter de centrala rättighetsgrunderna till lokal tolkning inom välfärdsområdena. Detta strider inte bara mot konventionen utan även mot de **rättsstatliga krav** som ställs i **grundlagen**, särskilt 6 § och 21 §.

6.2. Systemisk och regional ojämlikhet som oundviklig följd

Teittinen från Kela är särskilt tydlig med vad detta innebär i praktiken: "Lisäksi toisistaan eroavat hyvinvointialueet saattavat käyttää erilaisia arviointimenetelmiä, joka lähtökohtaisesti jo asettaa arviotavat henkilöt keskenään eriarvoiseen asemaan." **Med andra ord:** även om lagtexten skulle vara neutral, så skapar det föreslagna tillämpningssystemet en **reell och strukturell ojämlikhet** mellan individer i olika delar av landet. Det är inte en teknisk detalj – det är en **konventionsvidrig diskriminering**.

6.3 RAI, personaldimensionering och användning av tekniska lösningar i socialvården

Att det konstateras i utlåtandet av **SuPer** att RAI-metoden inte ens fungerar för **personaldimensioneringen** inom äldreomsorgen, trots att den är utvecklad för sådana behov, är en sak. Att man sedan samtidigt, som detta förslag ämnar minska antalet **yrkeskunnig personal** på plats, försämrar situationen för äldre personer med **funktionsnedsättning** som bor i servicehem ytterligare. Som FSS konstaterade i sitt utlåtande om lagförslaget gällande teknisk användning i hemvården och teknisk övervakning i serviceboendet (begäran om utlåtande: **VN/25888/2024**), riskerar dessa förändringar att få negativa konsekvenser.)

- ”On myös syytä painottaa, että lainsäätäjän on varmistettava, että sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain muutosehdotukset eivät johda tilanteeseen, jossa teknologia nähdään hyvinvointialueilla vain tai ensisijaisesti kustannusten vähentämisen keinona. Teknologiset ratkaisut voivat parantaa joidenkin, muttei kaikkien sosiaalihuollon asiakkaiden elämää. Yksinäisyyden, josta kärsii moni iäkäs ja vammainen henkilö, aiheuttamat terveydelliset haitat eivät saa missään nimessä aliarvioida. Pitkällä aikavälillä nämä haitat tulevat maksamaan paljon enemmän kuin teknologian kaavamainen käyttö yleisratkaisuna budjettivajeen korjaamiseen.”

Justitieombudsmannen har nyligen också behandlat problematiken med RAI-metoden (se EOAK/4553/2024):

- 3.9 ”Lainsäädännön osaaminen osana tiedolla johtamista
Esimerkkinä lakiin perustumattomasta liian suppeasta tavasta arvioida asiakkaiden tarpeita, nostan esiin pyrkimyksen käyttää yksinomaan RAI-arviointia asiakkaan tarpeiden mittarina. Korostan, että hyvinvointialueilla on huolehdittava riittävästä sosiaalityön osaamisesta, jotta myös kaikkein vaikeimmin autettavissa olevat asiakkaat saavat tarvitsemansa palvelut.”

6.4 gränsdragning mellan allmän och speciallagstiftning och omorganiseringar i välfärdsområden.

Det är positivt att vi i och med funktionshindersservicelagen drog igång en debatt kring behovet av att, i fråga om tillämpningsområdet, ha en gränsdragning mellan allmän lagstiftning och speciallagstiftning, men gränsdragningen måste vara skälig och realistisk. För tillfället visar förberedelserna och omstruktureringarna i många välfärdsområden att gränsdragningen, åtminstone så som välfärdsområdena tolkat lagen, inte är skälig och realistisk. Man har börjat allokera ett allt större antal personer till socialservicen och ett allt mindre antal personer till funktionshindersservicen.

Detta bekräftades vid Hyvils utbildningsdag – ”**Työikäisten sote-palvelujen ja aikuissosiaalityön tietofoorumi**” – den **26 maj 2025**. Exempelvis motiverade **Österbottens välfärdsområde** sin ändrade organisationsstruktur efter att **funktionshindersservicelagen** trädde i kraft, med följande:

- ”Nya lagstiftningen som utgångspunkt • Den nya lagstiftningen (...) de mest utsatta personer (...) Utan denna omstrukturering av funktionshindersservicen där tyngdpunkten konkret förskjuts mot basservicen har vi ingen möjlighet att svara mot den kostnadsstegring som redan är ett faktum.”

6.5. Svårigheter att få funktionshindersservice för personer med betydlig funktionsnedsättning; de nya mellanfallarna.

NKL poängterar samma som **FSS** att färdtjänst, ändringsarbeten i hemmen och personlig assistans varit svårt att få.

- ”(...) joilla näön haitta-aste on 90 %, eli ihminen on käytännössä sokea tai hyvin vaikeasti heikkonäköinen, on evätty kuljetuspalvelu, vaikka tarve on perusteltu. On myös ollut tapauksia, joissa näkövammaisen henkilön toimintakykyä ei ole huomioitu, vaan sitä on pidetty vastaavana kuin saman ikäisen vammattoman (tässä tapauksessa näkevän) henkilön toimintakykyä. Tässä ei ole lainkaan otettu huomioon, mikä ero on näkövammaisella ja näkevällä henkilöllä. Ensimmäistä kertaa hakevat ohjataan sosiaalihuollon tai yli 65-vuotiaiden yhteydenottoomakkeeseen. Tämä ohjaa näkövammaiset suoraan muualle kuin vammaispalveluihin, vaikka näkövamma on vamma.”

Då till och med dessa varit svårt att få och dessa är subjektiva, kan man fråga sig hur bra då de anslagsbundna, behovsprövade socialvårdstjänsterna, som inte ens motsvarar funktionshindersservicelagens tjänster i fråga om omfattning och alternativ (till exempel belysningssaneringar i hemmet), fungerar. Bland annat **SAMS** har lyft fram (Valiokunnan kuuleminen 11.11.2022, kirjallinen lausunto) att många tjänster som finns i funktionshindersservicelagen saknas i primärlagstiftningen

- ”Bland annat följande tjänster finns varken i socialvårdslagen eller i äldreomsorgslagen: belysningsanpassning, träning i rörlighet och personlig assistans. Även stödet för rörlighet och färdtjänsterna är i praktiken mycket begränsade i socialvårdslagen. Många av dessa stödformer är helt centrala för bland annat personer med synnedsättning för att de ska kunna klara sig hemma. (Jmf FN:s funktionshinderkonvention artikel 19 om självständigt liv)”

Funktionshinderforum betonade även nyligen, i ett brev till välfärdsområdena i april 2025, att ändringarna av lag och tillämpningsanvisningar inte får leda till nya "mellanfallare": "Ohje ei saa tuottaa uusia väliinputoajaryhmiä (esim. näkövammaiset tai lievästi kehitysvammaiset ihmiset)."

I praktiken säger NKL detta väldigt bra och det har varit FSS erfarenhet i vår kontakt med medlemmar.

- ”(...) jo nykyisin vammaispalvelujen pariin on vaikea päästä ja vuoden 2025 alusta voimaan tullut vammaispalvelulaki on siirtänyt näkövammaisia henkilöitä sosiaalihuoltolain piiriin (...) ei ole esitetty lainkaan luotettavaa tietoa siitä, että vammaispalveluihin olisi pyrkimässä vammattomia henkilöitä (..)ennen soveltamisalasäännöksen uuden muutoksen ehdottamistakaan tulisi lain toimeenpanon seurauksia systemaattisesti seurata.”

FSS har även gjort en förvaltningsklagan till **Justitieombudsmannen**, som efter att ha tagit del av resultat i många enskilda fall återigen bekräftat att kansliet kommer att fästa särskild uppmärksamhet vid om vissa välfärdsområden från och med 2025 har en linjedragning som är strängare än lagen möjliggör. Om syftet är att spara så mycket pengar under tiden tolkningen av lagen är oklar, är det oroande.

Redan några års väntan för personer, som kanske slutligen får den tjänst de behöver efter beslut från förvaltningsdomstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, innebär en betydande och grav olägenhet för en person med funktionsnedsättning. Denna olägenhet kan inte berättigas med kostnadsbesparingar och dålig ekonomi. Det har **Justitiekanslern** betonat exempelvis i **OKV/3069/10/2024**.

6.6 Socialarbetare, specialiserade socialarbetare och tvetydigheter i lagen

Med tanke på den nu skrivna lagen är det väldigt sannolikt att dessa förblir samma grupp av "mellanfallare" som de redan tidigare varit. Att det därtill kan uppstå nya "mellanfallare" är ännu mer oroväckande. Synnedsättningar, hörselnedsättningar och övriga sjukdomar som, trots medicinska bevis, i många fall antas av allmänheten höra till normalt åldrande, kan skapa problem.

För det första kanske socialarbetarna, socionomerna, närvårdarna, hälsovårdarna, ergoterapeuterna, geronomerna eller dylika yrkespersoner inom socialvården, som tillämpar lagstiftningen, inte vet tillräckligt mycket om sjukdomarna. De kan då tro att det inte rör sig om sådana nedsättningar som hör ihop med normalt åldrande och således starkt utgå från att primärlagstiftningens tjänster räcker. För att förstå sig på detta i tillräcklig omfattning krävs ofta specialiserade socialarbetare, vilket det nu råder stor brist på och nya anställs inte heller.

För det andra kan en för öppen lag som innefattar påståenden om att primärvården fungerar bra och kan tillgodose även äldre personers behov väl med socialvårdslagen leda till att yrkespersoner inom socialvården med lägre utbildning eller mindre erfarenhet tror att påståendena i utkastet faktiskt stämmer. I verkligheten är situationen den motsatta: **Människorättscentret, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry, Heta-liitto, NKL** och övriga betonar särskilt att hemvården (kotihoito) inte alls fungerar

så bra som det påstås, så kan man fråga sig hur man i utkastet då kan påstå sådant. Man talar om teori och ideal, inte om verkligheten.

NKL betonar också i konkreta ordalag att betydelsen av att inte inkludera öppna och tolkningsbara bestämmelser och motiveringar i lag betonas särskilt i den praktiska socialvården:

- ”korostuu etenkin tilanteissa, joissa säännöksiä soveltavat vailla, ainakaan riittävää, oikeudellista koulutusta olevat viranomaiset, kuten sosiaalialan työntekijät.”
- **FSS** anser att det ännu separat bör poängteras att det bara är **specialiserade socialarbetare som har en tillräcklig kunskap om lagen** och hur den ska läsas, förstås och tillämpas.

NKL poängterar därtill att det även är viktigt att de personer som lagen gäller, det vill säga personer med funktionsnedsättning, förstår innebörden och syftet av lagbestämmelserna:

FSS vill i detta sammanhang återigen påpeka att problemet ofta ligger i att de yrkespersoner inom socialvården som tillämpar socialvårdslagen, funktionshindersservicelagen, äldreomsorgslagen, klientlagen och andra i det enskilda fallet relevanta lagar **inte har någon egentlig rättsvetenskaplig utbildning**. Denna brist kombineras med att det inte alltid är socialarbetare som leder arbetet i kundstyrgrupperna (asiaksohjausryhmä) och att dessa styrgrupper mellanåt har haft för stor makt i den enskilda socialarbetarens arbete. Därtill ska man inte glömma att centraliserade servicevägledningenheter (keskitetty palveluohjausyksikkö) har blivit vanligare i välfärdsområdena och med de nya organisationsstrukturerna som införs efter att funktionshindersservicelagen trädde i kraft. Dessa har en betydande roll i hurdan socialservice en person med funktionsnedsättning kommer att få.

Även om det understryks att man kommer att samarbeta alltmer aktivt inom de olika serviceenheterna, är till exempel Södra Österbottens välfärdsområde i sin organisationsstruktur endast placerat socialarbetare till enheterna för socialvård för personer i arbetsför ålder och funktionshindersservice, men inte äldreomsorgen och rådgivningen för familjer och närståendevårdare.

Familjerådgivning och äldreomsorgen har alltså i Södra Österbottens välfärdsområde inte en socialarbetare som leder och ansvarar för socialarbetet, för att inte tala om specialiserade socialarbetare. Även om välfärdsområdet betonade i presentationen att man ska beakta allt mer multidisciplinärt arbete och att alla klienter ska få tjänster av en eller flera kategorier som tillgodoser behoven, så visar åldersgränserna, anonyma intervjuer och praxis i anvisningar och annat att åldern på 65 år har en stor betydelse, som bara växer i dessa strukturer

Också i Österbottens välfärdsområdes nya organisationsstruktur från 2016 har en socialarbetare inte placerats inom familjevårdgivningen och kuratorstjänsterna. Därtill har Västra Nylands välfärdsområde nyligen rekryterat en "palveluohjausyksikön johtaja" (chef för den centraliserade kundstyrningen). Det kan antas att allt fler välfärdsområden följer samma strategi i fråga om organisationsstruktur.

Man kan än en gång fråga sig hur en person som inte fått en utbildning på högskolenivå i juridik och inte specialiserat sig på vissa specifika funktionsnedsättningar ska veta hur lagen ska tillämpas korrekt? Av denna orsak bör lagen formuleras så tydligt som möjligt och inte innehålla tvetydigheter eller omformuleringar som kan tolkas på ett sätt som i första hand strävar till lägre kostnader.

I allt detta framhölls att tillämpningen av socialvårdslagen och funktionshindersservicelagen är komplicerad, och deras inbördes förhållande är svårt att förstå.

Att socialvårdslagens processbestämmelser även gäller funktionshindersservicelagen förstår som sagt kanske inte alla som saknar högskoleutbildning i tillräcklig omfattning. Det gäller exempelvis insikten om hur viktigt servicebedömningen och klientplanen är och vad allt ska beaktas då dessa upprättas.

- Problematiken om processbestämmelserna i socialvårdslagen och hur svåra de är att förstå lyfte FSS direkt och indirekt fram i sitt utlåtande om ändring av socialvårdslagen med mera (Lausuntopyyntön diaarinumero: VN/25888/2024). Det gäller bland annat formulering av det föreslagna 47 § i socialvårdslagen och att 16 § i äldreomsorgslagen inte ändras så att den hänvisar till 39 § i socialvårdslagen istället för klientlagen, vilket skulle klargöra förhållandet mellan lagarna och deras inbördes förhållanden. Därtill nämner FSS om felaktiga hänvisningar i lag att: "On havaittavissa, että lainvalmistelu on ollut aikapaineessa, sillä siinä esiintyy useita virheellisyksiä ja väitteitä, muun muassa viittaus sosiaalihuoltolain 8 ja 9 §:ään, jotka todellisuudessa ovat asiakaslain 8 ja 9 §. Tämä on esitetty 47 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa."

6.7 Grundlagsutskottets förutsättningar uppfylls inte

Expertisen är enig i sin kritik. **Itä-Suomen yliopisto, Pauli Rautiainen** konstaterar att förslaget inte motsvarar de villkor som ställdes av grundlagsutskottet: "Yhdessä vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen viimeksi tehtyjen muutosten ja niiden toimeenpanon hyvinvointialueilla keväällä 2025 kanssa esitetty sääntely lisää pikemminkin epäselvyyttä ja tulkinnanvaraisuutta siitä, milloin avun ja tuen tarpeeseen tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin erityispalveluin."

FSS håller med. Även om det kanske inte är skäligt att i själva lagparagrafen i detalj beskriva livsskedena, betyder det inte att de omständigheter som ska beaktas vid bedömningen inte kan inkluderas på ett mer omfattande sätt. Detta kan göras och samtidigt uppfylla kraven på **tydlighet, precision och avgränsning** som förutsätts i lagstiftning som rör grundläggande rättigheter. Inexakthet och brister gällande noggranna avgränsningar kan undvikas samtidigt som man märkbart minskar den godtyckliga öppenheten och tolkningsbarheten i den föreslagna paragrafen. Att regeringen vägrar göra detta är ett medvetet val för att behålla ett godtyckligt tolkningsutrymme.

FSS argument får även stöd av **Riksdagens justitieombudsman**: "(...) en pidä ehdotettua 2 §:n 4 momenttia muotoilultaan täysin onnistuneena (...)omiaan hämärtämään esimerkiksi sitä, onko mainittuja seikkoja arvioitava eri tarkoituksen näkökulmasta, ja toisaalta herättämään kysymyksen siitä, onko soveltamisalalla ja lain tarkoituksella tahattomasti toisistaan poikkeava sisältö. Momentin loppuosa kokonaisuudessaan on myös epäselvästi muotoiltu. Säännöksestä tulisi ilmetä selkeämmin, mitä seikkoja tulee arvioinnissa ottaa huomioon ja mistä arvioinnista on kyse."

NKL är också på samma linje: "(...) perustuslakivaliokunnan ja oikeuskirjallisuuden mukaan (esimerkiksi PeVL 12/2016, Melander 2021) sääntelyn selkeys ja täsmällisyys on erityisen tärkeää silloin, kun on kysymys yksilön perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista olennaisesti koskevista säännöksistä."

Att tillämpningsanvisningarna i välfärdsområdena har brister eller avviker från varandra gör situationen kring tvetydigheten och de tolkningsbara formuleringarna ännu mer oklar. **NKL** diskuterar också många problem med tillämpningsanvisningarna:

- "(...) hyvinvointialueiden vammaispalvelulain soveltamisohjeet ovat jo nyt vaihtelevia siinä, miten tarkasti ne noudattavat vammaispalvelulakia. Osassa soveltamisohjeita on myös kirjauksia, jotka eivät vastaa vammaispalvelulain sääntelyä tai sen tarkoitusta (..) Kaikilla hyvinvointialueilla ei ole soveltamisohjeita valmiina (...) ei ole lainkaan seurattu hyvinvointialueilla valmisteltavia tai käyttöön otettuja lain soveltamisohjeita, eikä ole annettu ohjausta tai malleja niiden tekemiseen, hyvinvointialueiden toiveista huolimatta."

I många andra fall har laglighetsövervakarna kritiserat bristfällig förberedelse. **NKL** konstaterar därför: "Laillisuusvalvontaratkaisuiissa (esimerkiksi EOAK/4230/2019, EOAK/2220/2020) on lukuisia esimerkkejä siitä, että sääntelyn epätäsmällisyys, etenkin yhdistyessään viranomaisten puutteelliseen oikeudelliseen osaamiseen, mahdollistaa lainvastaisia päätöksiä ja jopa epäselvyyttä päätöksentekovelvollisuudesta."

FSS anser att kommentarerna ovan som ingår i utlåtandet av **NKL** är synnerligen viktiga att noggrant observera. Med tanke på problemen ovan om tolkningsoklarheter vill FSS ytterligare lyfta fram Konsekvenserna av den otydliga lagstiftningen:

- De problem som **NKL** påpekar förvärras av att den redan gällande lagen, som trädde i kraft vid årsskiftet, är skriven på ett sätt som gör det inte möjligt att följa den rättspraxis vi haft tidigare.

7. Ställningstagande

Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf (FSS) ansluter sig till den framförda kritiken och framför följande huvudsakliga krav – utöver vad som specifikt åberopats ovan.

- **I första hand:** att hela nuvarande förslag dras tillbaka.
- **I andra hand:** att såväl 2 § i funktionshindersservicelagen som motiveringarna till det ändras på det sätt som beskrivits i detta utlåtande.
- Att ny beredning för att korrigera brister som följer av att man ändrat på eller vill ändra på grundläggande principer som gäller hela socialrätten – inklusive funktionshinderrätten – sker i nära samverkan med funktionshinderorganisationer.
- Att det uttryckligen garanteras att:
 - **Rätt till service inte får begränsas** på basis av ålder, diagnos, sjukdom eller livsskede.
 - **Varje persons behov ska bedömas individuellt** med beaktande av självbestämmanderätt och rätten till jämlikhet och till ett självständigt liv.
 - **Bedömningsmetoder och tillämpning måste vara enhetliga och rättssäkra** i hela landet.
 - **Att det tidigare** servicebehovet och den funktionshindersservice som en person med funktionsnedsättning beviljats, **inte bara beaktas utan tryggas.**

FSS betonar även att servicebedömningen för personer med funktionsnedsättning inte får grundas på metoder som utvecklats för äldreomsorgen (såsom RAI), då dessa inte är förenliga med FN:s funktionshinderkonvention och inte heller med finska grundlagen. Inte heller inom äldre vården får RAI-metoden utgöra mer än en aspekt i

helhetsbedömningen. Detta bör man säkerställa genom att skriva det uttryckligen i lagutkastet.